

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Adam Bodnar

Warszawa,

16/05/2019

IX.517.632.2019.PM

Pan

gen. Jacek Kitliński

Dyrektor Generalny

Służby Więziennej

Wielce Szanowny Panie Dyrektoro Generalny,

Problem nieuprawnionego stosowania wobec osób pozbawionych wolności zaleceń penitencjarno-ochronnych, które w sposób nadmierny i niezasadniony ingerują w ich prawa, od lat pozostaje przedmiotem krytyki Rzecznika Praw Obywatelskich.

Już w 2013 r. Rzecznik zwracał uwagę¹, że stosowanie procedur i środków przewidzianych dla osadzonych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego, określonych w art. 88b i art. 212b k.k.w., wobec więźniów niezakwalifikowanych do tej kategorii, jest nieuprawnione. W ramach nowelizacji kodeksu ustawodawca uchylił art. 88 § 4 oraz art. 212 a § 4 k.k.w., na mocy ustawy z dnia 10 września 2015 r.² Pomimo tej zmiany problem stosowania przez Służbę Więzienną zaleceń ograniczających prawa osób pozbawionych wolności, niemających ustawowego umocowania lub w znacznym stopniu zwiększających dolegliwość pozbawienia wolności, przekraczając poziom uciążliwości nierozłącznie związany z pobytem w warunkach izolacji penitencjarnej, pozostał jednak nierozwiązany. Przedmiotowe zagadnienie zostało podniesione w kolejnych wystąpieniach generalnych z 2016 r.³ i 2018 r.⁴.

Podczas wykonywania czynności służbowych w Areszcie Śledczym w

w dniu 2 kwietnia 2019 r. Zastępczyni Rzecznika Praw Obywatelskich, w trakcie

¹ Pismo z dnia 27 listopada 2013 r., RPO-718633-II-706.7/12.

² Dz. U. z 2015 r. poz. 1573.

³ Pismo z dnia 18 sierpnia 2016 r., IX.517.1227.2016.

⁴ Pismo z dnia 3 lipca 2018 r., IX.517.1150.2018.

rozmowy z Dyrektorem tej jednostki penitencjarnej i jego Zastępcą, powzięła informację o prewencyjnym stosowaniu szczególnych zaleceń penitencjarno-ochronnych wobec tymczasowo aresztowanego p. . . . . Jako przyczynę ich wydania Dyrektorzy wskazali duże zainteresowanie mediów jego osobą (m.in. informacje o nielegalnym uczestniczeniu w zajęciach organizowanych na jednej z uczelni wyższych) oraz potencjalne ryzyko wystąpienia związanych z panem (. . . . .) zdarzeń niepożądanych. Sam tymczasowo aresztowany swoim zachowaniem miał nie dać żadnego asumptu do ich wdrożenia. Co istotne, nie został on z wytycznymi zaznajomiony, ponieważ – jak wynikało z otrzymanych wyjaśnień – stanowią one dokumentację wewnętrzną jednostki. Zainteresowany żalił się na wynikające z nich uciążliwości, podkreślając, że wdrożone procedury są dla niego upokarzające i odbiera je jako szykanę.

Zalecenia ochronne z dnia 27 marca 2019 r. (noszące nazwę „Zalecenia ochronne dotyczące postępowania z osadzonym (. . . . .)” – kopię przesyłam w załączeniu) wydane zostały bezterminowo, nie przewidziano obowiązku okresowej ich weryfikacji. Obejmują one m.in. następujące zalecenia, które budzą moje wątpliwości:

- realizację widzeń z adwokatami w pomieszczeniu przy dyżurce funkcjonariusza pełniącego służbę w pawilonie E obsługi czynności procesowych;
- poddawanie osadzonego kontroli osobistej bezpośrednio po udzieleniu widzenia;
- realizację wszystkich czynności z jego udziałem w ubraniu skarbowym.

Po pierwsze nie można zgodzić się ze stanowiskiem Dyrektora Aresztu Śledczego w (. . . . .), że zalecenia stanowią jedynie dokumentację wewnętrzną jednostki, która nie wymaga zakomunikowania tymczasowo aresztowanemu oraz pouczenia go o możliwości ich zaskarżenia. Zgodnie bowiem z utrwalonym poglądem doktryny⁵ przez decyzję należy rozumieć każdy akt prawny o charakterze indywidualnym i konkretnym, rozstrzygający sprawę w całości lub w części, lub też w inny sposób kończący sprawę. Jego forma prawna (i nazwa) nie ma znaczenia. Przepisy k.k.w., a także przepisy rozporządzeń wydanych na podstawie tego kodeksu, czasami posługują się zwrotem "decyzja". Często jednak używają innych sformułowań, jak np. "zezwolenie", "zgoda", "przyznanie" (nagrody).

---

⁵ Z. Hołda, K. Postulski, Komentarz do art. 7 Kodeksu karnego wykonawczego, LEX.

Wobec tego należy zawsze ustalać, czy dany akt organu postępowania wykonawczego ma znamiona aktu indywidualnego i konkretnego, rozstrzygającego sprawę w całości lub w części, czy też w inny sposób kończący sprawę (postępowanie w sprawie) oraz czy jest oparty na przepisach kodeksu lub wydanych na jego podstawie aktach wykonawczych.

Zatwierdzone przez Zastępcę Dyrektora Aresztu Śledczego zalecenia ochronne są bez wątpienia aktem indywidualnym i konkretnym, nakładającym na pana [ ] szereg sprecyzowanych ograniczeń jego praw określonych w Kodeksie karnym wykonawczym. Stąd, stanowią one decyzję w rozumieniu kodeksu, która winna zostać więźniowi zakomunikowana wraz z pouczeniem o możliwości jej zaskarżenia do sądu penitencjarnego.

Po drugie, odnosząc się do ww. zaleceń, widzenia pana [ ] z adwokatami były realizowane w pomieszczeniu przy dyżurce funkcjonariusza pełniącego służbę w pawilonie E obsługi czynności procesowych. Z wniosku reprezentującego go radcy prawnego wynika, że wyposażenie pomieszczenia w okno zainstalowane w ścianie oddzielającej je od dyżurki funkcjonariuszy SW, umożliwi zarówno wgląd w treść dokumentów, jak i zapoznanie się z treścią rozmów osoby tymczasowo aresztowanej z jej obrońcą.

Sprawa realizacji w Areszcie Śledczym w [ ] prawa tymczasowo aresztowanych do swobodnego kontaktu z adwokatem bez obecności innych osób, była już przez Rzecznika Praw Obywatelskich badana w związku z wnioskiem innej osoby pozbawionej wolności. W toku prowadzonej wówczas korespondencji⁶ Dyrektor Okręgowy Służby Więziennej w Warszawie stwierdził, że wydano „polecenie wszystkim jednostkom, aby widzenia tymczasowo aresztowanych z obrońcami były realizowane w warunkach zgodnych z obowiązującymi przepisami”. Sytuacja pana [ ] wskazuje więc, że polecenie Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej w Warszawie nie zostało zrealizowane.

Po trzecie, wprowadzenie wobec pana [ ] rygoru poddawania kontroli osobistej każdorazowo bezpośrednio po udzieleniu widzenia, nie znajduje oparcia w jakimkolwiek jego zachowaniu mogącym być interpretowanym jako wystąpienie zdarzenia mogącego mieć wpływ na porządek i bezpieczeństwo. Kontrola osobista osób pozbawionych wolności dotyka sfer chronionych konstytucyjnie, tj. prawa do nietykalności osobistej i wolności osobistej (art. 41 ust. 1 Konstytucji RP) oraz prawa do prywatności (art. 47

⁶ Odpowiedź z dnia 19 marca 2019 r., l.dz. OI/S.451.3189.1.2018.AS.

Konstytucji RP). Zastrzeżenia w kwestii rutynowego poddawania kontrolom osobistym osadzonych zostały przedstawione w Raporcie z wizytacji Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT), przeprowadzonej w Polsce w dniach 5-17 czerwca 2013 r.⁷. Jak wskazano, taka praktyka mogłaby zostać uznana za poniżające traktowanie. Kontrola osobista jest środkiem bardzo inwazyjnym i potencjalnie poniżającym. Z tego też powodu, uciekanie się do przeprowadzenia kontroli osobistej powinno być oparte na indywidualnej ocenie ryzyka i być poddane rygorystycznym kryteriom oraz nadzorowi.

Ponadto, jak wielokrotnie podkreślał Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu, takie postępowanie w zakresie kontroli osobistych narusza art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka⁸. Trybunał wskazywał, iż jest świadomy konieczności zapewnienia bezpieczeństwa w jednostkach penitencjarnych, ale niezwykle inwazyjne oraz potencjalnie poniżające środki, jak przeszukanie osobiste połączone z rozebraniem się, wymagają odpowiedniego uzasadnienia. W przypadku pana [imię] nie miało to miejsca, a administracja aresztu nie przedstawiła argumentów przemawiających za wprowadzeniem zalecenia poddawania go kontroli osobistej każdorazowo bezpośrednio po udzieleniu widzenia.

Po czwarte, należy odnieść się do zalecenia korzystania przez pana [imię] z odzieży wydawanej przez administrację więzienną. Zgodnie z art. 216 § 1 k.k.w. tymczasowo aresztowany może korzystać z własnej odzieży, bielizny i obuwia, chyba że zakłóca to porządek ustalony w areszcie śledczym lub sprzeciwiają się temu względy bezpieczeństwa lub względy sanitarne. Wskazany przepis jest jednym z elementów realizacji zasady, że nie stosuje się wobec tymczasowo aresztowanych ograniczeń innych niż te, które są konieczne do zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania karnego, utrzymania porządku i bezpieczeństwa w areszcie śledczym oraz zapobieżenia wzajemnej demoralizacji osadzonych. Pan [imię] swoim zachowaniem nie dał podstaw do wysuwania wniosków, że korzystanie przez niego z odzieży własnej stanowi zagrożenie dla porządku lub bezpieczeństwa. Duże zainteresowanie mediów jego osobą oraz potencjalne ryzyko

⁷ CPT/Inf (2014) 21, pkt 106.

⁸ Por. wyroki ETPC: z dnia 1 czerwca 2017 r. w sprawie Dejneki przeciwko Polsce, skarga nr 9635/13 i z dnia 15 września 2015 r. w sprawie Milka przeciwko Polsce, skarga nr 14322/12; z dnia 16 lutego 2016 r. w sprawie Paluch przeciwko Polsce, skarga nr 57292/12.

wystąpienia związanych z nim zdarzeń niepożądanych, nie jest moim zdaniem wystarczającą przesłanką do ograniczenia prawa tymczasowo aresztowanego (podniesionego do rangi ustawowej) do korzystania z własnej odzieży, bielizny i obuwia.

Badanie zastosowanych zaleceń penitencjarno-ochronnych pokazało, że do stosowania wobec pana tak dolegliwego rygoru brak było faktycznego uzasadnienia. Jak zaznaczyłem, dostrzeżone przez Dyrektora Aresztu Śledczego w zagrożenia nie dają podstaw do ograniczenia jego praw. Kumulacja ograniczeń zawartych w zastosowanych profilaktycznie zaleceniach ochronnych, spowodowała w istocie stworzenie szczególnego rygoru wykonywania tymczasowego aresztowania. Tymczasem, jak wskazano na wstępie, ustawodawca odstąpił od tworzenia „dodatkowej” kategorii osadzonych, wobec których stosuje się szczególne środki ochronne.

Ustawa o Służbie Więziennej nakłada na podległych Panu Dyrektorowi Generalnemu funkcjonariuszy obowiązki zarówno zapewnienia w zakładach karnych i aresztach śledczych porządku i bezpieczeństwa, jak również zapewnienia więźniom przestrzegania ich praw. Podejmowane działania muszą być jednak adekwatne do ryzyka oraz realizowane w sposób zgodny z obowiązującym prawem. Konieczne jest również stworzenie możliwości poddania ich kontroli sądowej. W tym kontekście należy ocenić, że zastosowane wobec pana procedury nie odpowiadają ustawowym wzorcom traktowania osób pozbawionych wolności.

Mając powyższe na uwadze, zwracam się do Pana Dyrektora Generalnego o rozważenie przedstawionej materii oraz podjęcie działań, które doprowadzą do każdorazowego wydawania przez dyrektorów jednostek penitencjarnych decyzji w sprawie zastosowania zaleceń ochronnych, z którą osadzony będzie zapoznawany i informowany o prawie jej zaskarżenia. Niezbędne jest również wyeliminowanie wprowadzania, w drodze wskazanych zaleceń, takich ograniczeń praw osób pozbawionych wolności, które ingerują w ich kodeksowe prawa w sposób niedopuszczalny. Będę wdzięczny za poinformowanie o zajętym stanowisku.

Załącznik 1

Łączę wyrazy szacunku,

Adam Bodnar

